

**Joves i ocupació
en temps de
pandèmia**

**YOLANDA CALVO RODRÍGUEZ
EVA BEATRIZ CERDEIRIÑA OUTEIRAL**

Yolanda Calvo Rodríguez

Yolanda Calvo Rodríguez és diplomada en Magisteri i llicenciada en Ciències Biològiques. Actualment treballa com a responsable de la Secretaria d'Ocupació i Formació a la CS CCOO Illes Balears. Compta amb experiència vinculada a la joventut com a professora de formació professional, tant a la Comunitat de Madrid com a les Illes Balears a l'ensenyament concertat i públic. Actualment fa feina, entre d'altres, en temes relacionats amb la formació professional per a l'ocupació dels joves de la nostra comunitat i la seva ocupabilitat.

Eva Beatriz Cerdeiriña Outeiral

És diplomada en Magisteri i Treball Social, i Màster en Intervenció Social amb Població Immigrant. Actualment treballa com a responsable de la Secretaria d'Acció Sindical i Polítiques Socials a la CS CCOO Illes Balears. Compta amb experiència vinculada a la joventut com a professora d'EGB i de nins i nines amb necessitats educatives especials. Actualment fa feina, entre d'altres, en temes relacionats amb la formació professional per a l'ocupació i en polítiques d'inserció laboral de la població jove de la nostra comunitat.

Resum

La crisi sanitària provocada per la COVID-19 ha donat lloc a una recessió econòmica que s'ha vist reflectida en la gran pèrdua d'ocupació que s'ha produït a les nostres Illes. Els joves són el grup que més afectat s'ha vist per la desocupació, ja que la pandèmia els ha deixat sense ocupació i n'està soccavant les perspectives professionals i vitals. Si bé l'ocupació dels joves ja suposava un repte per a la nostra societat per les seqüeles que havia deixat la crisi del 2008, en aquest moment, correm el risc que l'ocupació jove sofreixi conseqüències greus i duradores originades per la pandèmia.

L'article pretén mostrar la situació sociodemogràfica i laboral de la població jove a les Balears durant l'any 2020, i obtenir així la fotografia que ens permeti observar com la crisi econòmica originada per la pandèmia de la covid-19 ha afectat aquest grup poblacional. També comentam les perspectives de futur del col·lectiu en aquest nou escenari.

La població objecte d'anàlisi és la compresa entre els 16 i els 29-34 anys resident a les Balears, ja que és el rang d'edat en què les diferents fonts estadístiques disponibles situen el col·lectiu de persones joves.

Paraules clau

Abandonament escolar / Certificat de professionalitat (CP) / Juvenicidi moral i econòmic / Generació del confinament / Efecte cicatriu

Resumen

La crisis sanitaria provocada por la COVID-19 ha dado lugar a una recesión económica que se ha visto reflejada en la gran pérdida de empleo que se ha producido en nuestras islas.

Los jóvenes son el grupo que más se ha visto afectado por el desempleo, ya que la pandemia ha acabado con sus empleos y está socavando sus perspectivas profesionales y vitales. Si bien el empleo de los jóvenes ya suponía un reto para nuestra sociedad por las secuelas que había dejado la crisis del 2008, en estos momentos corremos el riesgo de que el empleo joven sufra consecuencias graves y duraderas originadas por la pandemia.

El artículo pretende mostrar la situación sociodemográfica y laboral de la población joven en Baleares durante el año 2020, y obtener así la fotografía que nos permita observar cómo le ha afectado la crisis económica originada por la pandemia de la COVID-19. También comentamos las perspectivas de futuro del colectivo en este nuevo escenario.

La población objeto de análisis es aquella comprendida entre los 16 y los 29-34 años residente en Baleares, ya que es el rango de edad en que las diferentes fuentes estadísticas disponibles sitúan el colectivo de personas jóvenes.

Palabras clave

Abandono escolar / Certificado de profesionalidad (CP) / Juvenicidio moral y económico / Generación del confinamiento / Efecto cicatriz

1. La població jove a les Balears

1.1. Dades demogràfiques

Taula 1. Dades demogràfiques

Font: elaboració pròpia segons dades de l'Institut Nacional d'Estadística (INE)

	Població jove 16-29 anys resident a les Balears 1r semestre de 2020	Població de totes les edats resident a les Balears 1r semestre de 2020
Homes	94.445	607.951
Dones	91.289	607.223
Total	185.734	1.215.174

La població compresa entre els 16-29 anys representa el 15,28 % del total de les persones residents de la nostra comunitat. És un percentatge molt similar al registrat el 2019, 15,25 %. Si feim una comparació amb el percentatge de població jove en l'àmbit estatal, un 14,43 %, s'observa el pes més gran d'aquest grup poblacional a la nostra comunitat, tendència que es produïa igualment en anys previs. Una població jove repartida de forma molt equitativa entre els dos sexes, en què els homes són el 50,84 % i les

dones, el 49,15 %. Cal destacar que, tal com assenyala el mateix Institut Nacional d'Estadística (INE), les Balears són la comunitat que experimenta un creixement més gran de població en el primer semestre del 2020: entre gener i juny d'aquest any augmenta un 0,37 % (en xifres totals, 4.449 residents més).

1.2. La joventut i l'ocupació a les Balears el 2020

1.2.1. Taxa d'activitat

Taula 2. Taxa d'activitat
Font: Institut Balear d'Estadística (IBESTAT)

2020 Mitjana anual	De 16 a 24 anys (%)	De 25 a 34 anys (%)
Ambdós sexes	36,6	81,93
Homes	42,04	84,33
Dones	30,89	79,54

Taula 3. Taxa d'ocupació

Font: IBESTAT

2020 Mitjana anual	De 16 a 24 anys (%)	De 25 a 34 anys (%)
Ambdós sexes	21,39	64,52
Homes	25,5	68,16
Dones	17,06	60,09

Taula 4. Taxa d'atur

Font: IBESTAT

2020 Mitjana anual	De 16 a 24 anys (%)	De 25 a 34 anys (%)
Ambdós sexes	41,57	21,24
Homes	39,33	19,17
Dones	44,77	23,43

La destrucció d'ocupació derivada de la covid-19 ha estat especialment cruel entre la població jove a la nostra comunitat, fet que es reflecteix de manera contundent en les taxes d'activitat i ocupació. En la franja d'edat de 16-24 anys, la taxa d'activitat dels dos sexes experimenta un descens interanual de -9,33 punts percentuals (a partir d'ara, *pp*); en el tram 25-34 anys, la caiguda és de -3,92 *pp*. Destaca especialment la baixada de la taxa d'activitat femenina: -12,75 *pp*.

1.2.2. Taxa d'ocupació

Respecte a la taxa d'ocupació, la dinàmica és similar: en el tram de 16-24 anys en ambdós sexes, si l'any 2019 la taxa era de 32,53, el 2020 descendeix -11,14 *pp*. Aquesta baixada es produeix igualment en la franja 25-34 anys, en què la taxa cau en comparació interanual -10,11 *pp*. Si observam les taxes

per sexe i independentment dels grups d'edat, en totes elles el percentatge de descens oscil·la entre el -9,68 *pp* i el -10,49 *pp*, amb l'excepció, novament, de les dones d'entre 16-24 anys, que experimenten una caiguda encara més gran de la taxa d'ocupació: -12,68 *pp*.

1.2.3. Taxa d'atur

En comparació interanual, la taxa d'atur, en estreta relació amb les dades exposades, puja en tots els grups d'edat i en els dos sexes. Però l'ascens és especialment acusat en la franja d'edat 16-24 anys: en els dos sexes augmenta un +12,39 *pp*; en homes un +12,46 *pp* i en dones +12,93 *pp*. Aquestes taxes d'atur, d'altra banda, són semblants a les registrades l'any 2014 (44,43 *pp*). En el tram de 25-34 anys la pujada se suavitzava, però encara així és alta: un +8,5 *pp* en els dos sexes, un +6,54 *pp* en homes i +9,84 *pp* en dones.

Taula 5. Contractació registrada
Font: IBESTAT

2020 Mitjana anual	De 16 a 24 anys	De 25 a 34 anys
Ambdós sexes	45.966	77.142
Homes	24.390	42.237
Dones	21.576	34.905

1.2.4. Contractació registrada

El descens en la contractació arriba a xifres molt elevades: en el tram d'edat de 16-24 (ambdós sexes), el descens és de -61,24 pp i entre els 25-34 anys d'un -51,45 pp. Són percentatges similars a la baixada que, en conjunt, ha tingut la contractació l'any 2020: 51,70 pp, si bé en el grup d'edat més jove el percentatge és, fins i tot, més alt. En la franja 16-24 anys, el descens en percentatge en la contractació dels homes és d'un -62,64 pp enfront d'un -59,90 pp en les dones. En el tram de 25-34 anys es produeix la situació inversa, ja que la contractació de dones disminueix percentualment més que la dels homes: -53,45 pp enfront de -49,13 pp.

2. Formació professional

Aquest panorama desolador plantejat per la pandèmia ha provocat que molts dels nostres joves no tinguin possibilitat de trobar un lloc de treball. D'una banda, per la falta d'activitat econòmica i, de l'altra, per l'escassa formació rebuda. Per això, molts d'ells han decidit tornar a formar-se amb la finalitat de poder adquirir recursos

nous amb els quals enfrontar-se a un mercat laboral cada vegada més exigent en alguns sectors i, sovint, estacional i precari.

La formació professional (FP) es mostra com una de les opcions preferides per obtenir la formació necessària; de fet, la taxa d'atur dels joves amb titulació d'FP és inferior a la mitjana. El 2020 s'hi han matriculat 15.974 alumnes, 2.451 més que el 2019. Així i tot, tenim una proporció baixa de matriculats en programes d'FP, en comparació amb altres països de l'OCDE.

L'FP preferida pels joves de les Illes són les grau mitjà (GM) i grau superior (GS), especialment, aquesta darrera, que ha experimentat un augment de matrícula del 23,52 % enfront del 20,1 % del GM. L'FP bàsica (FPB) no només no ha augmentat la matriculació, sinó que s'ha reduït en 59 homes matriculats menys. Quant a l'FP dual, si bé no tenim dades relatives al curs 2019-2020, estam en condicions d'inferir per estadístiques prèvies que és una opció que l'alumnat de cada vegada demana més, ja que es considera que l'aprenentatge directe a l'empresa és la millor oferta formativa.

Taula 6. Alumnes matriculats a FP
Font: elaboració pròpia segons dades de la Conselleria d'Educació

	Any 2019		Any 2020	
	Dones	Homes	Dones	Homes
FPB	528	1.344	529	1.283
GM	2.778	3.943	3.522	4.550
GS	2.343	2.587	2.889	3.201
Total	5.649	7.874	6.950	9.024

Una altra opció formativa és l'obtenció d'un certificat de professionalitat (CP) que habilita per exercir una professió, que té una durada menor que la dels títols d'FP. És una modalitat que ara comença a tenir un nombre més alt de seguidors atesa la necessitat de formació ràpida per accedir en el menor termini possible al mercat de treball. Sabem que hi ha un nombre important de menors de vint-i-nou anys que cursen CP a les nostres Illes i que enguany ha augmentat, però ha resultat impossible obtenir la dada de la Conselleria de Treball i de la d'Educació.

Com se sap, l'acreditació de l'experiència professional és el camí directe que poden triar els joves d'avui dia per obtenir una certificació oficial dels coneixements que han adquirit a través de l'exercici d'una professió o de vies de formació no formals. És cert que encara que són pocs els joves que tenen l'experiència necessària per recórrer a aquesta via, actualment la Conselleria d'Educació ha facilitat

aquest procés possibilitant que es presentin sol·licituds de manera permanent sense necessitat d'esperar que s'obrin les convocatòries relacionades amb cada professió.

L'oferta formativa d'FP ha de donar resposta a les demandes del mercat laboral quant a sectors productius nous i a la digitalització. Si no s'ofereixen cicles nous i no s'adapten els cicles que ja hi ha a les situacions noves que vivim, difícilment es pot formar adequadament els joves que necessiten adquirir coneixements per trobar un lloc de treball.

Seguint aquesta línia de millora i d'actualització de l'FP, recentment, s'ha presentat l'esborrany de la Llei d'ordenació i integració de la formació professional, que pretén integrar l'FP reglada o educativa (cicles formatius d'FPB, de GM i de GS) amb la formació professional per a l'ocupació (CP i acreditació de l'experiència professional). La intenció és crear un sistema únic que doni resposta a les necessitats de formació, d'actualització

i de reciclatge de totes les persones, i que permeti la inserció en el mercat laboral, així com el progrés professional de les treballadores i dels treballadors, tant joves com de més edat.

Amb aquesta FP nova, totes les persones i, especialment, els joves poden anar-se formant al seu ritme i en funció de les necessitats i circumstàncies personals i laborals. És un sistema en què es podran fer microformacions, cicles d'FP i, fins i tot, cursos d'especialització coneguts com a *màsters d'FP*.

Tot això implica disposar de recursos tant personals (professorat, personal formador, etc.) com materials, que si no es calibren bé, poden fer fracassar el projecte, de manera que al final l'FP es continuï limitant als mateixos cicles i CP que ja existeixen, i per als quals ja es compta amb el personal i les instal·lacions muntades.

Si no es tenen en compte aquests problemes i altres que poden sorgir en la implementació d'aquesta FP, no es podrà donar resposta a les necessitats formatives i d'inserció laboral dels joves.

3. Abandonament escolar

Quan parlem d'abandonament escolar prematur, feim referència a les persones d'entre 18 i 24 anys que no han completat el nivell d'estudis d'educació

secundària (segona etapa) i no segueixen cap mena d'educació o de formació.

L'Estratègia Europa 2020 es va proposar com a objectiu prioritari reduir al 10 % l'abandonament escolar prematur en el conjunt d'Europa. A Espanya, per la taxa elevada de partida, es va concretar en el 15 % i enguany se situa en el 16 %, per la qual cosa podríem dir que s'han fet els deures en l'àmbit estatal.

Quan feim referència a les Illes Balears, la qüestió canvia bastant, ja que el 2020 la taxa d'abandonament escolar se situa en el 21,3 %. Un abandonament que ve donat perquè el mercat de treball es basa en el turisme i la construcció, dos sectors que fins al moment han permès a la població jove accedir ràpidament a l'ocupació, sense cap titulació ni presentada ni exigida.

Si observam l'evolució d'aquesta taxa entre el 2019 i el 2020 a les nostres Illes, podem veure com es redueix 2,86 pp i passar del 24,16 % del 2019 al 21,3 % del 2020. Aquesta disminució va ser causada per la impossibilitat de trobar un lloc de treball en els sectors del turisme i la construcció, que són els nostres principals jaciments d'ocupació. Tant la pandèmia com les mesures de protecció han reduït i, fins i tot, impedit la mobilitat i, per tant, l'arribada de turistes a les nostres illes. Una de les conseqüències indirectes ha estat afavorir la tornada a la formació de molts d'ells.

Taula 7. Taxa d'abandonament escolar
Font: Ministeri d'Educació i Formació Professional

	Ambdós sexes (%)	Homes (%)	Dones (%)
2020	21,3	29,37	12,40
2019	24,16	28,06	20,29

La taxa masculina augmenta lleugerament, però és la taxa femenina la que es redueix en major proporció (7,98 pp). A més, la diferència entre la taxa masculina i la femenina passa de 7,77 pp el 2019 a 16,97 el 2020, motivada per un augment de la participació de les dones en processos formatius.

4. Població jove (de 15 a 29 anys) que no estudia ni rep formació i que està desocupada (ni-nis)

Fins ara, quan habitualment ens referíem als joves que no estudien ni treballen, es parlava de joves que, per decisió pròpia, ni estudiaven ni treballaven. No obstant això, actualment, s'hi inclouen joves que ja han acabat els estudis i no troben feina per falta d'oportunitats laborals. Són els denominats *ni-nis* (*NEET en anglès*).

Aquesta falta d'oportunitats laborals pot ser l'autèntic motiu pel qual el 2020 es produeix aquest augment important en la taxa de joves que no estudien ni reben formació i que estan

desocupats; un augment que en l'àmbit estatal és de 2,4 pp, però que a les Illes Balears és de 5,8 punts. La limitació de la mobilitat i, per tant, l'absència de turisme pràcticament tot l'any 2020, fa que molts joves en acabar els estudis no trobin un lloc de treball i, per tant, que aquesta taxa creixi d'una manera tan important. Així doncs, el 2020 no s'ha pogut aconseguir la meta 8.6 dels objectius de desenvolupament sostenible, que consistia a reduir substancialment la proporció de joves que ni estudien ni treballen.

No podem oblidar que un nombre important de *ni-nis* té una formació escassa, la qual cosa podria afavorir que, malgrat l'absència de correlació entre formació objectiva i condicions de treball, els ocupadors es resisteixin a oferir-los un lloc de treball i ni tan sols els trien com a aprenents. Això fa que la contractació d'aquestes persones també suposi accedir a contractes temporals, estacionals i en ocupacions de valor afegit escàs i que van acompanyats de salaris baixos.

Taula 8. Població jove (de 15 a 29 anys) que ni estudia ni treballa (ni-nis)
Font: Ministeri d'Educació i Formació Professional

	Total (%)		Inferior a la 2a etapa d'educació secundària (%)		2a etapa d'educació secundària i superior (%)	
	2020	2019	2020	2019	2020	2019
Ambdós sexes						
Total	17,3	14,9	21,1	18,9	14,5	11,9
Illes Balears	21,4	15,6	25,0	19,1	18,4	12,2
Homes						
Total	17,3	14,4	21,1	18,0	14,0	11,1
Illes Balears	22,2	14,5	25,3	17,2	18,9	11,5
Dones						
Total	17,3	15,4	21,1	20,1	15,0	12,5
Illes Balears	20,6	16,7	24,5	21,6	18,0	12,9

On més augmenta aquesta taxa és en el grup que té estudis de segona etapa d'educació secundària i superior, precisament per la dificultat de trobar un lloc de treball que han tingut els joves que han acabat els estudis i, per això, s'englobarien en la categoria dels que «ni estudien ni treballen». Per sexes, augmenta més la taxa d'homes amb estudis inferiors a la segona etapa d'educació secundària i la de dones amb estudis de segona etapa d'educació secundària i superior.

5. L'ocupació de la població jove en temps de covid-19

Repasant la premsa d'aquests darrers mesos, trobam aquests titulars cridaners com: «El Banc d'Espanya alerta del llegat econòmic que hereten els joves», «Joves, pobresa i covid», «La crisi reduirà fins a un 40 % el salari dels joves», «Joves en barrera salarial»¹. Són només una mostra de les conseqüències greus, de l'impacte que la covid-19 té en una joventut que, ja abans d'aquesta crisi nova, tenia una situació precària no solament en l'ocupació, sinó també en altres aspectes, com l'habitatge. Les dades exposades en l'àmbit laboral mostren un augment de l'atur, una caiguda de l'ocupació i una baixada en picat de la contractació, una alta temporalitat i una parcialitat no desitjada (subocupació). Podem afirmar que, fins i tot, abans del 2008 es va donar una certa exclusió de les persones joves del mercat laboral. De manera recurrent, en els escenaris de

crisis s'accentuen les situacions de precarietat dels grups més vulnerables, entre els quals destaca la joventut. Si bé la magnitud de la crisi actual és encara difícil de calibrar, s'albira amb certesa que les persones joves estan entre els col·lectius més afectats. Joves que, d'altra banda, ja fa temps que s'incorporen al mercat laboral amb les regles de joc de la flexibilitat i la desregulació de l'ocupació, la qual cosa els fa sofrir nivells alts d'inestabilitat i inseguretat econòmica i laboral que no es limita a les primeres experiències en el treball. Als salaris baixos cal sumar-hi l'alta rotació laboral a la qual es veuen abocats, a causa, fonamentalment, d'una temporalitat contractual excessiva, que es consolida al llarg dels anys i que situa, des de fa temps, el col·lectiu en una posició desfavorable i en desavantatge clar en el mercat laboral.

En el dossier «L'impacte de la covid-19 en les desigualtats a Espanya» (Caixa Bank Research, novembre de 2020), es recull textualment que «l'edat és, sense cap dubte, una de les dimensions en les quals més s'accentuen les diferències entre els diferents grups de població. Els joves d'entre 16 i 29 anys tenien, de partida, un nivell d'ingressos clarament inferior al de les persones de més edat i són els que estan experimentant més deterioració entre febrer i abril (2020), i abans de tenir en compte les transferències del sector públic, el pes del grup de joves sense ingressos va augmentar en 24 pp, enfront de l'increment de 15 pp que observam en el conjunt de la població. A més, els joves que abans de la pandèmia tenien uns ingressos més baixos són un dels col·lectius que més estan sofrint la crisi. Concretament, un

1 Diari El País, 27 d'abril de 2021. Diari El Economista, 30 de març de 2021. Diari El Mundo, 12 d'abril de 2021. Diari El Periódico, 17 de març de 2021.

42 % dels joves que tenien ingressos mitjans abans de la pandèmia varen passar a tenir un nivell d'ingressos baixos o a quedar sense ingressos i, entre els que tenien uns ingressos baixos, el 44 % va quedar sense ingressos. Quan analitzam aquestes dinàmiques per al conjunt de la població, amb un impacte també molt inflat, és 10 punts inferior a la dels joves». Recentment (maig de 2021), l'entitat es reafirma en aquest mateix sentit i assenyala que, en els tres darrers trimestres de 2020, afectats per la pandèmia, la caiguda interanual dels ingressos va ser molt més acusada per a la població jove, la compresa entre els 18 i 29 anys, que per als adults i sèniors. I una conseqüència d'aquesta disminució d'ingressos ha estat, lògicament, menys capacitat de consum.

Per part seva, l'informe **«L'evolució de l'ocupació i de la renda juvenil»** (Fundació d'Estudis d'Economia Aplicada, març de 2021) remarca com una de les conclusions més destacables el fet de la senda negativa dels ingressos de la població jove: el 2019, la mitjana del salari mensual real dels joves d'entre 18 i 35 anys era més baixa que el 1980, amb caigudes que van des del 26 % per als que tenen edats entre 30 i 34 anys i fins al 50 % per als que tenen entre 18 i 20 anys. Entre les causes d'aquesta minva salarial important s'assenyalen una reducció molt acusada de la durada dels contractes i un augment de l'ocupació a temps parcial. L'informe també destaca que, durant les recessions, s'observa una gran caiguda de la renda laboral mitjana dels joves en el seu primer any en el mercat de treball; a més, les cohorts que entren en els anys posteriors a cada

recessió ho fan en condicions similars o, fins i tot, pitjors. És el denominat *efecte cicatriu*: després d'un període de crisi no es reverteix la deterioració produïda en les condicions inicials de la població jove. El mal adquireix així la categoria de tendència consolidada, no conjuntural. Podríem afegir, a la vista d'aquestes conclusions, que els problemes als quals s'enfronta la població jove no són un mer efecte dels períodes de recessió, que certament els ha agreujat, sinó que s'han gestat en les darreres dècades, com indica la constatació d'un retard ja assentat en el seu calendari d'emancipació. Tot això apuntaria a causes més estructurals de la posició de les persones joves en el mercat de treball i, consegüentment, de les possibilitats reals d'accés a béns bàsics duradors.

Una anàlisi en termes similars es fa en l'estudi **«Joves i mercat de treball a Espanya»**, elaborat pel Consell Econòmic i Social d'Espanya (novembre de 2020). En aquest document, s'assenyala que el jovent que treballa presenta uns nivells salarials mitjans molt diferents entre els diferents subgrups del col·lectiu i clarament diferenciats dels del col·lectiu de treballadors més grans. Guanyes a la baixa en el període de crisi anterior (2008), però que gairebé no es varen refer en els anys de recuperació (a partir del 2014). A més, si observam aquesta trajectòria salarial des d'una perspectiva de gènere, les dones joves presentaven un salari mitjà inferior al dels homes coetanis: diferències salarials per sexe que s'observen en tots els grups d'edat i de manera exponencial quan l'edat augmenta.

La conclusió és evident: l'impacte de la crisi financera i econòmica del període 2008-2013 va ser més profund en els salaris de les persones joves i la recuperació sols s'albirava i, consegüentment, el col·lectiu va patir més de forma diferenciada els efectes de la recessió no sols en l'ocupació, sinó també en les condicions de treball.

La situació d'alta precarietat laboral que es reflecteix en els nivells de pobresa, un indicador clau de la desigualtat social, recau de manera intensa en el col·lectiu de joves. Un percentatge elevat de la joventut actual, hereva de la recessió del 2008, ha viscut en situacions de vulnerabilitat social bona part de la vida. La pobresa s'arrossega, i no en poques ocasions, des de la infància, i perviu al llarg del seu cicle vital. El risc de pobresa i d'exclusió social ha marcat les etapes de creixement i desenvolupament personal i professional de bona part de la població jove; molt probablement això deixarà cicatrius en el seu desenvolupament professional futur, igual que en altres àmbits clau de la vida i en el seu benestar econòmic i social en general. Davant aquesta situació, els mecanismes de protecció social han tingut i tenen efectes molt limitats per reduir els nivells de pobresa (amb l'excepció, potser, de les situacions més severes).

Una mostra del nivell d'accés baix d'aquest grup poblacional als sistemes de protecció social es reflecteix en les dades de perceptors de l'ingrés mínim vital (IMV) del mes de maig d'enguany a les Balears: d'un total de 3.236 titulars de l'IMV, un 18,60 % (602 en total) són menors de 35 anys; però si ho desagregam per subgrups d'edat, els menors de 24 anys són tan

sols un 1,32 % (43) i el subgrup de 24 a 35 anys aconsegueix un percentatge del 17,27 % (559). Són els dos grups de població que, conjuntament amb el de majors de 65 anys, tenen el pes més reduït en el total de titulars; de fet, la mitjana d'edat és de 45,49 anys.

6. Receptes velles i noves per afrontar un problema estructural

En les dècades prèvies a la crisi de 1980, el sistema tradicional d'inserció professional de la població jove treballadora va consistir en l'aprenentatge: pràctiques no remunerades en les empreses, amb la dosi d'explotació i abús corresponent. A partir del període de crisi dels anys 80, aquest sistema es desmunta, fet que va derivar en un retard en l'edat d'incorporació a la primera ocupació i una desregulació del procés d'inserció laboral. Tot això es va produir, a més, en un context de canvi en l'ètica del treball dels joves, que va reemplaçar l'ètica puritana (el treball com a font de dignitat) per una ètica del consum (el treball com a font de recursos i satisfacció). Aquests processos s'han intensificat al llarg de les dues dècades del segle XXI i en els quals han entrat en joc factors nous, com el retard del primer treball, flexibilització, robotització... Un dels efectes d'aquest marc ha estat la fractura del sentit tradicional del treball per als joves com a carrera, com a ascens social i personal, i l'emergència de trajectòries laborals discontinües, inestables i, fins i tot, descendents.

És a partir d'aquest escenari quan sorgeix el concepte de *juvenicidi* moral i econòmic per referir-se a l'exclusió social programada de la joven-

tut durant la crisi financera posterior al 2008. Si bé inicialment el terme *juvenicidi* va ser proposat per l'antropòleg José Manuel Valenzuela per descriure i comprendre els processos de desaparicions forçades de persones joves a Ciudad Juárez (Mèxic), diversos autors l'han adaptat i reinterpretat i han qualificat el juvenicidi moral com la reducció de les expectatives vitals d'aquest col·lectiu, dels seus projectes de futur i del seu lliure desenvolupament com a persones, una situació pròpia també d'alguns països centrals, on es produeix un procés d'exclusió social programada de la joventut. Exclusió que es mostra en dos fronts: d'una banda, la destrucció i precarització de l'ocupació juvenil (*juvenicidi econòmic*) i, d'altra banda, l'estigmatització mediàtica i cultural de la població jove (vessant simbòlic). La convergència d'aquests dos processos té com a resultat el juvenicidi moral. El treball remunerat ja no representa per a la joventut l'obtenció d'una autonomia econòmica, no suposa aquest moment clau de transició a la vida adulta i no permet l'emancipació. I aquesta tendència té una trajectòria llarga al nostre país, prèvia, fins i tot, a la crisi del 2008.

La crisi del 2008 va suposar, a més, una accentuació de la flexibilització de les regles del mercat de treball al nostre país, que es va traduir en taxes més altes de precarietat laboral, entenent la precarietat laboral com la suma d'un conjunt de factors: dificultat d'accés al mercat de treball, temporalitat dels contractes de treball, involuntarietat en la jornada a temps parcial, sobrequalificació, salaris baixos i protecció social escassa; condicions laborals que varen afectar grups

amplis de població treballadora, entre ells, la joventut.

L'oferta educativa i formativa que havia aconseguit resultats acceptables fins al punt d'aconseguir rebaixar les taxes d'abandonament escolar i millorar els nivells educatius intermedis va perdre força. I la mesura política que es va posar en marxa com la «garantia juvenil», l'expectativa inicial de la qual es va sobrevalorar com a solució (màgica) davant les taxes elevades de desocupació juvenil, no va contribuir a afavorir l'estabilitat en l'ocupació. Altres mesures, com el contracte en pràctiques i el contracte per a la formació, tampoc no han incidit en l'objectiu de formar i inserir en el mercat laboral persones joves sense uns nivells de qualificació adequats per aconseguir una ocupació i, ateses aquestes tres variables (joves/inserció/qualificació), els fets mostren uns resultats que s'allunyen i difereixen molt dels que s'esperaven, amb un cost alt d'ineficàcia i ineficiència en la utilització dels recursos públics. Sense anar gaire lluny, la reforma laboral de la Llei 3/2012 va reduir, entre altres qüestions, el temps de formació i va augmentar el dedicat al treball; va eliminar els límits del nombre de contractes: va fer possible fer diferents contractes a una mateixa persona en la mateixa empresa o en una de diferent per a ocupacions diferents; o va eliminar el requisit que una empresa, per poder aplicar-se les reduccions en les quotes a la Seguretat Social, havia d'augmentar la plantilla.

Una altra de les tendències per augmentar l'ocupabilitat de les persones joves es basa en el paradigma

de l'activació, que posa l'èmfasi en la responsabilització individual dels problemes davant l'ocupació. I aquí sorgeix amb força l'emprenedoria com una alternativa estrella davant la falta d'ocupació i la seva precarietat creixent: per ser, fer-se ocupable: ja no són suficients l'adquisició i actualització d'uns coneixements i unes competències adaptades a les demandes laborals, cal sumar-hi la motivació per cercar ocupació, les capacitats per saber cercar-ne, la disposició a adquirir la informació necessària per millorar les mateixes competències com a treballador o treballadora i, a més, tenir una actitud positiva, autodisciplina, afany de superació, confiança en un mateix i saber-se vendre. És l'abecé de la persona emprenedora. El rol d'emprenedor adquireix cada vegada més protagonisme, dins i fora de l'empresa.

En aquest context i sense perdre de vista aquestes premisses i antecedents, el Govern posarà en marxa en els pròxims mesos una bateria de mesures i d'actuacions. Recentment, el Consell de Ministres ha aprovat el Pla de Garantia Juvenil Plus 2021-2027, una eina que s'insereix en l'estratègia denominada Joventut Avança, el finançament de la qual ascendeix als 4.950 milions d'euros en els pròxims anys, pressupost que es nodreix en gran manera del Fons Social Europeu. El Pla de Garantia Juvenil conté 69 mesures que giren sobre tres eixos: en primer lloc, l'orientació i el seguiment personalitzat de totes les actuacions de suport als joves; en segon lloc, la formació dirigida a l'adquisició de competències, en funció de les necessitats de transformació del model

productiu, i, en tercer lloc, la millora de les oportunitats d'ocupació a través d'incentius dirigits, especialment, a les persones que necessiten una consideració especial. Un pla que s'articula a través de sis eixos d'actuació: orientació, formació, oportunitats d'ocupació, igualtat d'oportunitats en l'accés a l'ocupació, emprenedoria i marc institucional.

Una segona actuació és el Pla d'Ocupació Jove, que començarà proximitament. És una de les mesures presentades pel Ministeri de Treball davant la Comissió Europea per al seu finançament mitjançant el Pla de Reestructuració, Transformació i Resiliència. El Pla gira entorn de tres programes que es basen fonamentalment a col·locar la població jove d'entre 16 i 29 anys en ocupacions públiques. El primer programa, «Jove Tàndem», alternarà formació i ocupació, especialment en projectes d'interès públic i social, i es prioritzarà l'adquisició de competències digitals i les relacionades amb l'economia verda. Un segon programa és «Investic», destinat a joves investigadors i tècnics per a la inserció laboral tant en l'Administració pública com en l'empresa privada o en fundacions. El tercer programa, «Primera experiència professional», promourà la inserció professional en qualsevol nivell de l'Administració, mitjançant una contractació temporal la durada de la qual oscil·larà entre els 10 i 12 mesos.

Serà imprescindible fer un balanç sobre aquestes projeccions de futur, sobre el seu impacte a mitjà i a llarg termini en el treball de la població jove, tant en l'ocupació com en les condicions de treball. Hi ha la possi-

bilitat que el jovent pugui veure revalorada la seva «ocupabilitat» i trobar, almanco temporalment, una inserció laboral més senzilla. Però, perquè es compleixi aquesta profecia, és imprescindible abordar reformes estructurals del mercat de treball, en què s'ha de prioritzar l'ocupació de qualitat i s'ha de posar un èmfasi especial en les ocupacions del futur: essencials, verdes i tecnològiques.

Conclusions

Els moments de recessió econòmica com el que estam vivim posen de manifest les febleses d'un mercat laboral basat en la fragilitat de l'ocupació, molt desigual i fragmentat, que precaritza i expulsa de manera recurrent els segments de població més desfavorits o vulnerables. Les persones joves amb una alta temporalitat en les ocupacions han vist com els seus contractes temporals s'han extingit i no han estat renovats al llarg d'aquest període de crisi. Les persones que cerquen ocupació han hagut de postergar les expectatives laborals, ja de partida minvades per la crisi anterior, davant la impossibilitat o la dificultat enorme de trobar una ocupació en aquest moment de recessió econòmica. Precisament sectors en els quals es recorre a la contractació, moltes vegades de caràcter estacional, de persones joves, com el turisme, l'hostaleria o el comerç, són sectors en els quals es preveu una recuperació lenta de l'activitat. En aquest escenari, la necessitat de mesures extraordinàries en matèria d'ocupació és fonamental. Però, que calgui atendre uns certs col·lectius,

com per exemple el de les persones joves, de manera urgent perquè l'impacte de la crisi sobre ells serà més gran, evidencia les desigualtats que existien prèviament en el mercat laboral. Un escenari post-covid-19 és el moment per excel·lència per treballar en la millora de les condicions laborals, en la qualitat de l'ocupació i en l'ampliació dels drets laborals i socials per als que tenen una situació de més vulnerabilitat i desprotecció en el mercat laboral. En conseqüència, l'Estat ha d'assumir un paper més protagonista en la consecució d'aquests objectius, una intervenció major i més despesa pública, tal com es reclama des de diferents fronts, entre els quals hi ha les organitzacions sindicals. D'això dependrà en gran part que les condicions laborals postcovid de la població jove no fluctuïn entre la precarietat i el treball invisible, caracteritzades per la fugida del treball per compte d'altri i la cronificació de les condicions de treball precàries: dificultats en l'accés a l'ocupació, volatilitat de la durada de la relació laboral, disponibilitat total, control empresarial quasi absolut, salaris baixos.

En el cas de la nostra comunitat autònoma, la crisi sanitària provocada per la covid-19, que ha donat lloc a una crisi econòmica mundial, ha afectat de manera especial les Illes Balears. Una crisi en la qual les restriccions de la mobilitat han impedit l'activitat turística, que és la nostra principal font d'ingressos i en la qual troben ocupació molts dels nostres joves. Conseqüentment, s'ha produït un augment de la desocupació juvenil, una disminució de la taxa d'activitat i una disminu-

ció de la contractació, que afecta sobretot els més joves dels joves, és a dir, els que oscil·len entre els 16 i els 24 anys. D'altra banda, es constata una disminució de la taxa d'abandonament escolar prematur, ja que les persones joves han decidit reprendre la seva formació davant la impossibilitat de trobar un lloc de treball. Així ho indica l'augment en la matriculació en FP que s'ha donat per al curs 2020-2021. D'altra banda, l'augment dels ni-nis estaria més relacionat amb la dificultat que han trobat les persones joves per inserir-se en el mercat laboral i que han acabat la seva formació.

Per tant, la crisi produïda per la covid-19 ha creat encara més dificultats perquè els joves s'insereixin en el mercat laboral. Però no podem oblidar que, abans de la pandèmia, ja tenien problemes seriosos per trobar un lloc de treball que, de fet, s'arrosseguen des de la crisi del 2008 i, fins i tot, d'abans. Aquesta situació de precarietat que viu la població jove i que s'ha vist agreujada per la crisi sanitària pot tenir conseqüències greus i prolongades; població a la qual es comença a denominar *la generació del confinament* (OIT 2020a). Si no prenem mesures urgents per millorar la formació i l'ocupabilitat dels nostres joves, correm el risc de socavar-ne les perspectives professionals i personals, amb les conseqüències que això comporta per a la nostra societat.

És urgent i necessari que s'elaborin plans de formació i d'inserció laboral per a totes les persones joves. Per a això, és imprescindible afrontar de manera immediata mesures de

recuperació dels drets generals dels treballadors i treballadores, començant per la derogació de la reforma laboral. És una tasca de tots i totes col·laborar perquè els nostres joves es puguin realitzar com a persones i com a treballadors i treballadores en una societat en la qual la desigualtat i la falta de cohesió comencen a ser elements persistents.

11. Bibliografia

- ALVAREZ CANTALAPIEDRA, S. *et al.* (2014). «Por una economía inclusiva. Hacia un nuevo paradigma sistémico». *Revista Economía Crítica*, núm. 14, 277-301.
- BENTOLILA, S. F. *et al.* (2021). «Lost in Recesion: Youth Employment and Earnings in Spain». FEDEA núm. 2021-12.
- CARBAJO, D. i KELLY P. (2019). «Juventud, precariedad y gramáticas globales del emprendimiento: Algunas provocaciones preliminares». *Recerca: Revista de Pensament i Anàlisi*, 24, 61-91.
- Consell Econòmic i Social d'Espanya. *Informe Jóvenes y Mercado de Trabajo* (02/2020). Col·lecció «Informes».
- FEIXA, C. (2017). «Podem parlar de juvenicidi moral dels joves?» *Perspectiva*, 9. Barcelona CCOO. Recuperat de: <https://perspectiva.ccoo.cat/>.
- IBESTAT. Disponible a: <https://ibestat.caib.es/>

- INE. Disponible a: <https://www.ine.es/me-mercadotrabajo-estatal-jovenes.html>
- MINISTERI D'EDUCACIÓ I FORMACIÓ PROFESSIONAL. Disponible a: <http://estadisticas.mecd.gov.es/EducaDynPx/educabase/index.htm?type=pcaxis&path=/laborales/epa/aban&file=pcaxis&l=s0>
- OIT. *Tendencias mundiales del empleo juvenil 2020*. Disponible a: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_737662.pdf
- OIT. *Los jóvenes y la pandemia de la COVID-19: efectos en los empleos, la educación, los derechos y el bienestar mental*. Disponible a: https://www.ilo.org/global/topics/youth-employment/publications/WCMS_753054/lang--es/index.htm
- SEPE. *Informe del Mercado de trabajo de los jóvenes*. Disponible a: <https://sepe.es/HomeSepe/que-es-el-sepe/comunicacion-institucional/publicaciones/publicaciones-oficiales/listado-pub-mercado-trabajo/infor->
- SERRANO, A. (2000). «El concepto de empleabilidad en la estrategia europea de lucha contra el desempleo: una perspectiva crítica». *Revista del Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales*, 21.
- Úbeda, M; CABASÉS, M. A. i PARDELL, A. (2020). «Empleos de calidad para las personas jóvenes: una inversión de presente y de futuro», *Cuadernos de Relaciones Laborales*, 38 (1), 39-57.
- D. A. (IM noviembre 2020). *El impacto de la Covid-19 en la desigualdad en España. Distribución de los ingresos salariales después de las transferencias del sector público*. (Dossier). Caixabank Research, núm. 456.
- D. A. (IM maig 2021). *Consumo en pandemia: una radiografía por generaciones. Ingresos y gastos entre generaciones en tiempos de pandemia*. (Dossier). Caixabank Research, núm. 450.

